

บทคัดย่อ

เมืองลพบุรี มีหลักฐานการตั้งถิ่นฐานตั้งแต่ในยุคก่อนประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบัน จึงส่งผล ให้เห็นถึงพัฒนาการของการตั้งถิ่นฐานและรูปแบบสถาปัตยกรรมของประเทศไทยได้อย่างต่อเนื่อง ในเขตพื้นที่เมืองเก่าเพียง ๑.๕ ตารางกิโลเมตร มีการใช้พื้นที่อย่างหลากหลายได้แก่ (๑) พื้นที่โบราณสถาน ๒๕ เปอร์เซ็นต์ (๒) พื้นที่ทางศาสนา ๕ เปอร์เซ็นต์ (๓) พื้นที่การค้า ๔๐ เปอร์เซ็นต์ และ (๔) พื้นที่พักอาศัย ๓๐ เปอร์เซ็นต์ ทำให้ลพบุรีเป็นเมืองประวัติศาสตร์ที่มีชีวิต แต่จากการสำรวจพบว่าเมืองลพบุรียังคงประสบปัญหา เช่น การเสื่อมโทรมของโบราณสถาน การรुकล้ำพื้นที่ประวัติศาสตร์เพื่อสร้างที่อยู่อาศัย เป็นต้น เนื่องจากการอนุรักษ์ที่ผ่านมา ขาดการเชื่อมโยงถึงวิถีชีวิต ส่งผลให้คนในท้องถิ่นขาดจิตสำนึกร่วมในการดูแลรักษามรดกท้องถิ่น ดังนั้นงานวิจัยฉบับนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่า เมืองลพบุรีมีความเป็นไปได้ในการอนุรักษ์อย่างมีส่วนร่วมในระดับใด และมีเหตุปัจจัยอะไรที่ส่งผลต่อระดับการมีส่วนร่วม โดยที่การดำเนินการศึกษาได้แบ่งออกเป็น ๒ ระดับ คือ ระดับพื้นที่ทดลอง โดยทำการคัดเลือกพื้นที่วัดตองปุและทดลองทำการบูรณะโบราณสถานอย่างมีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดรูปธรรมในการประเมินผล และเป็นการตอบโจทย์วิจัยอย่างตรงไปตรงมา โดยใช้การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นเครื่องมือในการประเมินผล ในกระบวนการนี้ประกอบด้วย การดำเนินการอย่างมีส่วนร่วม ๓ กิจกรรม ได้แก่ (๑) กิจกรรมกระตุ้นการมีส่วนร่วม (๒) การบูรณะเจดีย์ และ (๓) การจัดทำผังแม่บท ส่วนการประเมินผลในระดับเมืองนั้น จะประกอบด้วย ๒ กิจกรรมหลัก ได้แก่ (๑) การจัดนิทรรศการเพื่อสื่อสารและรับฟังความเห็นจากประชาชนเมืองลพบุรี และ (๒) การเข้าพบผู้นำภาคปกครองท้องถิ่น จากการศึกษาโดยใช้เวลา ๑ ปี สามารถวิเคราะห์และสรุปผลได้ดังนี้

- ๑) แผนการอนุรักษ์ต่างๆ ที่ผ่านมาเป็นากำหนดโดยผู้เชี่ยวชาญ คนในท้องถิ่นยังมีส่วนร่วมไม่มากนัก และบางแผนงานเป็นการศึกษาที่ครอบคลุมหลายมิติแต่ไม่มีมาตรการนำแผนไปสู่การปฏิบัติจริง
- ๒) ขาดการกระจายอำนาจอย่างแท้จริง ส่งผลให้ท้องถิ่นมีข้อจำกัดในการทำงานเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วม
- ๓) ลพบุรีสามารถเกิดการอนุรักษ์อย่างมีส่วนร่วมขึ้นได้ แต่จะต้องมีองค์กรหรือหน่วยงานภายนอกร่วมขับเคลื่อนเป็นเหมือนมือที่สาม เพื่อช่วยประสานงานและอำนวยความสะดวกในการทำงาน
- ๔) ผลจากการสอบถามประชาชนเมืองลพบุรี และการเข้าเรียนปรึกษาผู้ว่าราชการจังหวัด พบว่ามีความเป็นไปได้ในการอนุรักษ์เมืองลพบุรี เนื่องจากประชาชนมีความต้องการและผู้ว่าฯ ให้ความร่วมมือ
- ๕) กระบวนการที่ดำเนินงานในพื้นที่ทดลอง สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่ประวัติศาสตร์อื่นๆ ได้ เนื่องจากผลจากการดำเนินงานสามารถทำให้เกิดการอนุรักษ์โบราณสถานขึ้นจริง คือ เจดีย์หมายเลข ๙ ได้
- ๖) เครื่องมือทางกายภาพ เช่น หุ่นจำลอง ภาพสามมิติ เป็นต้น เป็นเครื่องมือวิจัยที่มีประสิทธิภาพที่ทำให้ผู้คนมีความเข้าใจอย่างเป็นรูปธรรม จึงทำให้เกิดการสื่อสารแลกเปลี่ยนได้
- ๗) ชุมชนเมืองที่ไม่เข้มแข็งและมีปัญหาทางเศรษฐกิจ การอนุรักษ์จึงไม่ใช่ประเด็นหลักที่ได้รับความสนใจ ดังนั้นการบูรณาการให้การอนุรักษ์ส่งผลทางเศรษฐกิจแก่คนในพื้นที่ น่าจะทำให้ชุมชนเกิดการมีส่วนร่วมขึ้นได้

นอกจากนี้ในช่วงท้ายของงานวิจัยได้นำเสนอบทเรียนที่ได้เรียนรู้จากในการทำงานอนุรักษ์อย่างมีส่วนร่วมในบริบทชุมชนเมืองที่ไม่เข้มแข็ง และข้อเสนอแนะในการทำงานในพื้นที่ทดลอง พร้อมกับนำเสนอแนวทางเบื้องต้นของการดำเนินงานในระยะต่อไป

Abstract

Lopburi has evidence of human settlement from the prehistorical period to the present. As a result, Lopburi represents settlement pattern and architectural style of Thailand. In the old city area, within 1.5 square kilometers, there are varieties of landuse, of which 25 percent is historic sites; 5 percent is religious sites; 40 percent is commercial area and 30 percent is residential area. Consequently, Lopburi is considered as a living historic city. However, the survey found that Lopburi still faces lots of issues of, for example, deterioration of the monuments, and invasion of human settlement in historical sites. Conservation process in the past was not able to relate to way of life, which results in low level of awareness and participation of the local community in conservation. This research, thus, aims to explore possibility of increasing local participation in the conservation and the factors affecting the level of participation. The activity of this study was divided into two levels: (1) the actual restoration of Wat Tong-pu as experimental area through participatory process, which leads to the evaluation of the implementation through stakeholder analysis and response to research questions. The participatory process consisted of 3 major activities: promotion of local participation, restoration of pagoda, and development of the Master plan; (2) two evaluation activities at the city level, which are organization of an open exhibition for information dissemination and public meetings for gathering ideas and views; and meetings for discussion with local governments. From one year study, the outputs can be analyzed and summarized as follows:

- 1) In the past, the conservation plans were developed and prepared by experts. There was no involvement of local community. In some cases, conservation plan was too comprehensive and multi-dimensional, which are not practical.
- 2) Lack of decentralization leads to limitation of public and local involvement and inefficiency of implementation.
- 3) Lopburi is feasible to participatory conservation, but necessary to have a third party for coordinate and facilitate
- 4) Existing process and tools can enhance the level of awareness of relevant government agencies, but not sufficient for increasing level of local participation.
- 5) Based on responses from surveys and consultation with Lopburi governor, conservation of Lopburi city is feasible and supported by cooperation of local community and governor.
- 6) Visual aids such as models and 3D, can be considered effective tools for research because it stimulates understandings and active exchanges of ideas.
- 7) Vulnerable urban community with economic downturn, conservation will not be of the interest and in attention. Thus, conservation that can be integrated into local economic development will encourage local community to participate and cooperate.

Last but not least, this study also discussed lesson-learns from implementation of conservation process in vulnerable urban community and provided suggestions from experimental areas, as well as, proposed implementations as guidelines for further studies.